

תומר בן אז"ר

רומן היסטורי של אביבה ברושי

אביבה ברושי, "חייו ומותו של המלך מוקטסומה הגדול", רומן היסטורי

הספר מבוסס על עובדות ותאריכים ועל מסמכים היסטוריים אותנטיים, ועם זאת הוא עשיר בדמיון. חברים שקראו אותו אומרים שזה ספר מצויק, ואני מוסיף: מיוחד ומקורי מאוד. והוא גם יופי של שיעור בהיסטוריה, אנתרופולוגיה ופילוסופיה, ובטבען ההרסני של המלחמות.

...

עדינה מור חיים

"איך כותבים על האבך הפכד"

גיורא פישר, "צירי חיים", שירים, קשב לשירה, תשע"ד, 2014, עמ' 84

ל מרות מרחק הזמן והניסיון להתאזרח בחיי שיגרת משוררים, עולה מן השירים בקובץ צירי חיים זיכרון אובדן בנו של המשורר גיורא פישר, מרום פישר, שנפל בג'נין במהלך מבצע חומת מגן בשנת 2002, ואשר הניב את ספר שיריו הראשון אחרי זה.* בנוסף לכך שהם מזכירים לנו שאין חדש תחת השמש, ביטויי הכאב, האובדן וחוסר האונים, באים לידי ביטוי בעיקר בהתדיינות עם השפה הבלולה שיצר אלוהים על-פי המיתוס התנ"כי של מגדל בבל. הפתרון לכך נמצא במוזיקה, והיא זו המסמנת את הליריקה של פישר, שכן דוברת היא "שפה אחת ודברים אחדים", כפי שזה מופיע בשיר הראשון בקובץ, "קול המוזיקה" (עמ' 9: "בְּדֶרֶךְ לְקִרְיַת מְלֶאכִי אֲנִי שׁוֹמֵעַ / אֶת הַסִּינִי צ'וֹ לִיאֲנֹג לִי / בְּקוֹנְצֵרְטוֹ לְכַנּוֹר שֶׁל פְּרוֹקוֹפִייב. / עַל הַפִּילֵה־רְמוֹנִית שֶׁל לוֹס אַנְגֵּלְס / מְנַצֵּחַ הַפִּינִי אֶסֶה פִּקֵּה סְלוֹנֵן. // אֱלֹהִים בְּלֹל שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ / נִפְץ מִגְדָּלִים. // רַק הַמוֹזִיקָה נִצְחָה אוֹתוֹ: / עֲלֵי כַנּוֹר וְעֲלֵי נֶבֶל הִיא דוֹבֶרֶת / שְׁפָה אַחַת וְדְבָרִים אֶחָדִים // וְרֵאשָׁה בְּשָׂמַיִם.

שפתו של פישר מתכווננת תוך כדי העלאת שאלות רטוריות, כמו השאלה העולה בשיר "אובך" (עמ' 35), בדבר

ספרה של ד"ר אביבה ברושי, "חייו ומותו של המלך מוקטסומה הגדול" הוא רומן היסטורי על התנגשויות התרבויות של הספרדים והאצטקים בתקופת תור הזהב שלהם, והוא סוקר את התקופה משלוש נקודות מבט שונות: של הכובש הספרדי שמעוניין באוצר האדיר שגילה ביבשת, ותוך כדי כך להשליט על ה"ילידים" את

"דת האמת", דתו של ישו; של המלך מוקטסומה (שהספרדים מכנים אותו מונטזומה) החכם או התמים או גם וגם; ושל נסיכה אינדיאנית מיוחדת מאוד, שנמכרה לעבדות, ובהיותה שפחה הצליחה לשמש כשחקנית משמעותית בדברי הימים של אמריקה התיכונה.

את קולם של הספרדים מבטא קצין בצבאו של קורטס, ביומן שהוא כותב ומתעד בו את מהלך הקרבות: קולו של המלך משקף את לבטיו: האם הזרים שהגיעו מרחוק הם אלים, שכתבי הקודש הקדומים משרים על בואם, וחזרתם המובטחת ליבשת תביא עמה אושר ועושר, או בבני אדם יורקי אש שרק תאוות הוזהב מדריכה את צעדי, הם והם יגזלו וישמידו כל מי שיעמוד בדרכם.

ובין שני הצדדים היריבים נשמע קולה של האישה, הנסיכה מלינלי שהפכה דוניה מרינה בפי הספרדים – תורגמנית, מאהבת, בוגדת – דמות רבת פנים שהיסטוריונים רואים בה את האחראית למפלתם של האינדיאנים.

* יצא לאור בהוצאת עם עובד. תל-אביב. 120 עמ'.

מידת יכולתה של השפה לבטא תחושה כבדה החוזרת אצל המשורר מדי קיץ: "זו לא בעיה לכתב געגועים // שמים צפור רבת יפי בשיר, / מבקשים ממנה לפרש כנפים / ולחפש את האהוב / גם בעננים. // יודעים שבסוף היא תמרט מצער / את נוצותיה. // אך איך כותבים על האבך הכבד / המאפיל ונופל עלי כל שנה באביב / עד הקיץ ההופך אותי / לענן נוצות."

בשאלותיו לביטוי שירי של הבלתי אפשרי, מתכתב פישר עם שורה משירו הארס פואטי של המשורר נתן זך "ציפור שניה*", "ראיתי ציפור רבת יופי, המתכתבת, כנראה, אף היא – כפי שהוא מתכתב עם שירו הראשון "ראיתי ציפור**" – עם השיר של המשורר הלאומי "שלום רב שובך ציפורה נחמדת" המביע געגועי גולה למולדת. ציפור השיר של פישר אינה יכולה להרשות לעצמה ראייה דו-כיוונית אותה חווה זך ברגע קסום אחד, כפי שנאמר בשורה הבאה: "הציפור ראתה אותי". מפגשו עם כאב אובדן הבן אינו דומה למפגש הדו-פעמי, שווה כוחות, המזדמן מרגע נדיר, כפי שמציין זך בסופו: "ציפור רבת יופי כזאת לא אראה עוד עד יום מותי". זהו מפגש "המאפיל ונופל" על המשורר "כל שנה באביב / עד הקיץ ההופך" אותו "לענן נוצות". אף אין אלה ביטויי געגוע לעתיד טוב יותר המצפה לביאליק ב"ארצות החום" של מולדת המרצדת באור מבטחים. זהו קיום המעמיד כל פעם מחדש בחוסר ודאות את מה שנראה לו פעם כוודאי ופשוט.

תוכו הנהיר של שירי המשורר גיורא פישר בספר, הם כצבעי עטיפתו. הפס התכול – עבה והפס הצר – לבן מתחתיו בשוליה, מהווים לרוחבה מסגרת ספוגת אור לתמונת אם המשורר "מרים פישר בשדות מושב אביגדור משנת 1966", כפי שנכתב בתחתית קפל העטיפה השמאלי. הנוף הוא חקלאי ראשוני: ידה הימנית בתנועת זריעה. ידה השמאלית אוחזת בסל בצבע רגבי האדמה החומים בהם היא מתבוננת בתנועה זריעה ממוקדת. פס צהוב מתחת לפס הלבן מסמן שמש קודחת על ראשה המכוסה מטפחת לבנה. ממיקום תמונתה במרכז העטיפה ולרוחבה, מסתמן חיוך חם בקורא המחפש את המגן-דוד שאולי נשאר שם תחתיה. ממנה עולה געגוע למולדת שנחלמה.

המידע המצורף בתחתית הקפל הימני של העטיפה מפריט מושלמות אידיאית זו: "גיורא פישר נולד ב-1951 במושב

אביגדור, שבו הוא מחזיק משק חקלאי וגר עם משפחתו. מחנך ומורה בתיכון האזורי בבאר טוביה. ספר שיריו אחרי זה (עם עובד, תש"ע) זכה בפרס רמת גן לשירת ביכורים. היבט זה של העמדת הניקיון האישי המגולם בעברו באמצעות דמויות הוריו בא לידי ביטוי אף בהקדשה: "לזכר הוריי משה ויוסף פישר ז"ל אנשים טובים. ציונים."

כדמותם הבהירה של הוריו, כך השירים, נקיים הם מפיתולים התנסחותיים. שתי המשמעויות המיידיות המהדהדת אצל הקורא משם הספר **צירי חיים** – צירי לידה וצירי זמן – מסמנות את עיסוקו בפענוח כפילות המשמעויות בין המילים הנאמרות לעיתים כלאחר יד, לבין הסיטואציות, המתלוות אליהן. לדוגמה, בשיר השני בקובץ ("בכפר" עמ' 10) מתעכב המשורר בפרדוקס שבין השימוש במילה "לבד" על רקע החיים המידיים: "אני לבד / אמה לי ברוחיה / שעצרה לדרש בשלומי. / כבר שנתים מאז / שאשר איננו / והמשיכה רכובה על קלנוע / לארוחת השבת / עם בניה נכדיה וניניה."

מבעד לשירי כל אחד משערי הספר נשמעת אותה מוזיקה הכה אופיינית לפישר כביטוי על-מילולי פואטי, של בחירה בחיים. לדוגמה, בשער הראשון, "משוט בארץ ומתהלך בה***" (עמ' 9) שירים המשתפים את הקורא בחוויותיו של המשורר כתייר בארצו ובארצות ניכר. הנוף האנושי, האירועים והתיאורים הם מצע לחיפוש אחר "מילים אחרות" (עמ' 20) המנסות לעקוף את אופיו האוטומטי של "המח" לניסוח סטריאוטיפי ולבלבל אותה, כפי שנכתב בשיר "דבש" (עמ' 32): החיים שלך דבש, / צ'וטט לי רון / פשהבין שאני בלונדון. // לא! / הקלדתי חזרה, / הם מרור. / אבל צוף אני מורח עליהם / לבלבל / את עצמי ואת הפרפרים."

*** לקוח מספר איוב פרק א פסוק 7: "יאמר יהוה אל השטן מאין תבא וענן השטן את יהוה ויאמר משוט בארץ ומתהלך בה."

סימן ראשון של ראשית דעת הוא הרצון למות. חיים אלה נראים בלתי נסבלים, חיים אחרים בלתי מושגים. שוב אינך מתבייש ברצון למות. אתה מבקש לעבור מן התא הישן השנוא עליך, לחדש, שעוד תלמד לשונאו. ומצטרף לכך שריד של אמונה כי תוך כדי המעבר יופיע במקרה האדון במסדרון יביט באסיר ויאמר: "את זה אל תחזירו לכלא. הוא יבוא אלי".

כרנן קפקא

מתוך הספר "מחברות האוקטבו"

* נתן זך, **כל החלב והדבש**. הוצאת עם עובד, 1966 עמ' 95.
** נתן זך, **שירים ראשוניים**, הוצאת המס"ה, דפוס סלומון ירושלים, 1955, עמ' 18.